

Ks. WOJCIECH SURMIAK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Teologiczny

„*Philadelphia*”. *Le défi de la fraternité*.

Sprawozdanie z międzynarodowego kongresu zorganizowanego przez Europejskie Stowarzyszenie Teologii Katolickiej

(Strasburg, Université de Strasbourg, 30 sierpnia – 2 września 2017 roku)

Europejskie Stowarzyszenie Teologii Katolickiej (ESTK) / The European Society for Catholic Theology (ET) jest towarzystwem naukowym, którego członkami są katolicy teolodzy z całej Europy. Członkowie Stowarzyszenia, obejmujący swym naukowym namysłem różne dyscypliny teologiczne, wskazują jednocześnie na jedność teologii jako nauki. Oprócz działalności czysto badawczej jednym z głównych celów ESTK jest promocja teologii jako dyscypliny uprawianej na forum akademickim. W każdym nieparzystym roku kalendarzowym Stowarzyszenie organizuje paneuropejskie kongresy, które są otwarte nie tylko dla wszystkich jego członków, ale i zainteresowanych proponowaną tematyką. Sprawozdania z ostatnich kilku kongresów publikowane były na łamach „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”: 2011 – Wiedeń, SSHT 44,2 (2012), s. 642-645; 2013 – Brixen/Bressanone, SSHT 46,2 (2014), s. 505-510; 2015 – Louvain/Leuven, SSHT 49,1 (2016), s. 273-277.

W 2017 r. Kongres Europejskiego Stowarzyszenia Teologii Katolickiej odbył się w dniach od 30 sierpnia do 2 września w Strasburgu we Francji, choć warto podkreślić, że gościła nas Alzacja. Głównym organizatorem Kongresu była prof. dr Marie Jo-Thiel, wiceprzewodnicząca ESTK, która reprezentowała gościnne mury miejscowego Université de Strasbourg, a w szczególności jego Faculté de théologie catholique. Głównym tematem naukowego spotkania była miłość rozumiana jako *filadelfia* i powiązane z nią wyzwania powszechnego braterstwa. Braterstwo – jak wiemy – stało się przecież jednym ze sztandarowych haseł rewolucji francuskiej: *Liberté – Égalité – Fraternité* i legło u podstaw Republiki Francuskiej. Hasłem przewodnim Kongresu były słowa: „*Philadelphia*”. *Le défi de la fraternité* / *The Challenge of Fraternity* / *Die Herausforderung der Geschwisterlichkeit* / *Wyzwania braterstwa*. Warto dodać na wstępie, że całość konferencji została poprzedzona dwoma sesjami adresowanymi do młodych teologów (*Session de théologiens juniors*) oraz równoległe spotkaniem Francuskiego Katolickiego Stowarzyszenia Studiów nad Biblią (*Association Catholique Française de l'Etude de la Bible*).

Globalizacja czyni z nas wszystkich *sąsiadami*, ale niekoniecznie czyni nas braćmi i siostrami. Połączeni jesteśmy sieciami *web*, ale to nie uzdalnia nas jednocześnie do wejścia w prawdziwie braterskie relacje. Co więcej, obecna w świecie współzależność nie oznacza jeszcze prawdziwej solidarności. Braterstwo jest jedną z podstawowych ludzkich wartości, ale nie jest to wartość zdobywana automatycznie. Nasze społeczeństwa oceniają dziś jedynie posiadane kompetencje i praktyczne zdolności, co sprawia, że pojawiająca

się między ludźmi chorobliwa rywalizacja zagraża tworzeniu braterskich relacji. Z tej też racji braterstwo dzisiaj staje się rzeczywistym wyzwaniem.

Na wstępnych kartach Biblii Kain mówi, że nie jest odpowiedzialnym za swego brata... Ale kto jest tym bratem? Czy tylko ten, z którym jest on powiązany więzami krwi? Na kartach Ewangelii Jezus idzie jeszcze krok dalej i zauważa, że braterstwa nie należy szukać jedynie tam, gdzie można by go w naturalny sposób oczekiwać: „Kto wypelnia wolę Boga, ten jest moim bratem, siostrą i matką” (Mk 3,35; Mt 12,50). Jezus daje nam klucz do zrozumienia istoty braterstwa: każdy człowiek jest naszym bratem, kiedy rozpoznaje się w nim dziecko Boga i trynitarną dynamikę nowego życia. Poprzez wcielenie Syna Bożego wszystko się zmieniło: Bóg przyjął ludzką twarz, abyśmy mogli uczestniczyć w Jego życiu. *Braterstwo* przekracza zatem poziom czysto biologiczny, który nie pozostaje jednak bez znaczenia. Poprzez włączenie idei *braterstwa* do sztandarowego hasła Republiki francuscy rewolucyjniści zrozumieli dobrze, że wezwanie do *braterstwa* miało sprzeciwić się pewnej obecnej w tamtych czasach tzw. zasadzie bestialstwa. Idea *braterstwa* wzywała do odkrycia wspólnego przeznaczenia, ale jest znaczącym, że to wezwanie zostało dyskretnie ukryte pomiędzy wezwaniem do *wolności i równości*.

Ataki terrorystyczne, różnorakie rany zadawane ludzkości i pomiędzy ludźmi nawzajem, ale także rany zadawane naszej Ziemi, konflikty polityczne, rasowe, religijne oraz wszelkie społeczne dyskryminacje, głęboka bieda itp., wszystko to objawia „gorące wołanie o braterstwo” (Papież Franciszek, Orędzie na 1.01.2014 r.) i przypomnienie o pokornej sile *filadelfii*, miłości (*philèin*) do braci (*adelphos*) i siostr (*adelphè*), miłości pomiędzy nimi, zarówno w tej naturalnej, jak i ogólnoludzkiej rodzinie.

Z chrześcijańskiego punktu widzenia *braterstwo* jawi się jako imperatyw, który w praktyce życia bywa nieustannie odraczany na później. To opóźnianie realizacji tego wezwania przychodzi na myśl modlitwę arcykapłańską Jezusa, w której modli się do Ojca: „aby wszyscy stanowili jedno” (J 17,21). Słowa te stanowią fundamentalne zadanie, jakie jest skierowane do wszystkich mężczyzn i kobiet pod panowaniem Chrystusa. *Braterstwo* plasuje chrześcijan w samym centrum eschatologicznej tensji Królestwa Bożego (owo *już a jeszcze nie*): obietnica życia już w pełni udzielonego i tego, które musi być nieustannie odnawiane. Co więcej, dla chrześcijan *braterstwo* jest zakorzenione w wierze trynitarnej: koncepcja ta jako otwarta na każdego jest oryginalnym projektem – nie chodzi w nim o *braterstwo* oparte w znaczący sposób tylko na więzach krwi, ale jest ono wyrazem nowego stworzenia objawionego w Chrystusie, który przez Ducha Świętego prowadzi nas do rzeczywistej relacji z Ojcem.

Ale kto jest moją siostrą i moim bratem? Czy są nimi tylko moi sąsiedzi, czy też osoby żyjące daleko, a może to wszyscy ludzie, a idąc dalej może to wszystkie istoty żyjące, a może i cały kosmos? Bez wątplenia nie są nimi tylko ci, których sami wybieramy i których obecność wzywa nas do obowiązku solidarności i sprawiedliwości. A zatem: kim jest ten inny? Co powinienem dla niego zrobić? Jaka właściwie idea solidarności mnie z nim jednoczy? Jakie wspólne inicjatywy? Co wnosi w tę relację dla nas chrześcijan, wiara w Chrystusa, przedwiecznego Syna Ojca i naszego Brata w ludzkiej kondycji w Duchu Świętym? Jak możemy scharakteryzować ewangeliczne *braterstwo* wczoraj i dziś? W jaki sposób je realizujemy?

Wybierając *braterstwo*, konferencja w Strasburgu nie proponowała jedynie wyboru tematu, ale oferowała swoisty klucz, który otwierał – poprzez braterstwo w Chrystusie – nadzieję na ostateczne pojednanie w Chrystusie. Dokonuje się ono w znaczący sposób także poprzez „braterstwo w konkrezie”, czyli naszą codzienną solidarność, która musi być odkrywana ciągle na nowo.

Kongresowe dni zostały wypełnione przez sesję inauguracyjną, 5 sesji plenarnych, sesje paralelne (w ramach których zorganizowano 19 sesji panelowych). Każda z sesji wzbogacona była poprzez następującą bezpośrednio po niej dyskusję.

Sesja wprowadzająca w obrady odbyła się w środowe popołudnie w siedzibie Conseil de L'Europe / Council of Europe (Rady Europy). Po słowach powitania wypowiedzianych przez wiceprzewodniczącą ESTK prof. dr Marie Jo-Thiel, głos zabrali Mme Gabriella Battaini-Dracconi (pomocniczy sekretarz generalny Rady Europy), która przedstawiła krótką historię i zadania, które podejmuje Rada oraz Monseigneur Paolo Rudelli (stały wysłannik i obserwator Stolicy Apostolskiej przy Radzie Europy), który wskazał na znaczenie współpracy Stolicy Apostolskiej z Radą na forum promocji praw człowieka i praw społecznych.

Następnie rozpoczęła się sesja wykładowa, w ramach której prelegentami byli: Mr. Pinto de Albuquerque (sędzia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i profesor prawa na Katolickim Uniwersytecie Portugalii zwanym skrótowo Católica), który wygłosił wykład – *La fraternité, un droit de l'homme? (Braterstwo prawem człowieka?)* oraz Mr. Régis Brillat (sekretarz wykonawczy Europejskiego Komitetu Praw Społecznych), który swoje przedłożenie zatytułował *La fraternité dans la Charte sociale européenne (Braterstwo w Europejskiej Karcie Praw Społecznych)*. W swoich przedłożeniach skupili się na prawnym i praktycznym rozumieniu braterstwa w reprezentowanych przez siebie urzędach i funkcjach. Jednym z zauważonych na początku kongresu uogólnień wydawać się mogło to, co zostało potem dostrzeżone i w ramach dyskusji, że braterstwo zostało przez prelegentów używane jako synonim solidarności.

Drugi dzień Kongresu – jak i pozostałe – odbywał się w Amphithéâtre Cavaillès na kampusie Université de Strasbourg. Pierwsza sesja czwartkowego przedpołudnia poświęcona była aktualności koncepcji braterstwa (*Actualité du concept de fraternité*). Wykłady wygłosili Bruno Demoures OSB – *Être frères en communauté: une entrée dans l'alliance (Być braćmi we wspólnocie: wejście w przymierze)*, który skupił się na monastycznym rozumieniu braterstwa, oraz Michelle Becka (Julius-Maximilians-Universität Würzburg) – *Geschwisterlichkeit und Gerechtigkeit im Kontext der Einwanderung (Braterstwo i sprawiedliwość w kontekście migracji)*, która dokonała przydatnych w dalszych obradach dystynkcji w rozumieniu migracji (emigracji i imigracji) oraz uchodźstwa, podkreślając przy tym, że powszechne braterstwo nie znosi idei sprawiedliwości.

Po sesjach paralelnych odbyła się druga sesja plenarna zatytułowana *Mise en perspective historique du concept de fraternité (Historyczne perspektywy koncepcji sprawiedliwości)*. Mówcami tej sesji byli: André Wénin (Université Catholique de Louvain) – *Chemins de fraternité dans la Genèse (Drogi braterstwa w Genesis)*, który skupił się na zranionym braterstwie Kaina i Abla oraz Józefa i jego braci, oraz Tom Wright (University of St Andrews in Scotland) – *The Challenge of Fraternity in Paul (Wyzwanie braterstwa u Pawła)*. Były anglikański bp Leeds zwrócił uwagę na kluczowe aspekty rozumienia idei braterstwa u św. Pawła, a mianowicie na fundament braterstwa, które wypływa z miłości Ojca, na praktykowanie braterstwa na wzór miłości *agape* (bez hipokryzji – skoro zasiadamy przy wspólnym stole, z dynamizmem – miłość musi wzrastać i ze szczodropliwością i hojnością – tak mocno, jak bardzo można, porównaj np. zbiórka na rzecz wspólnoty jerozolimskiej).

Piątkowe obrady w pierwszym dniu września rozpoczęły się poranną sesją plenarną skupiającą się wokół zagadnienia *Mise en perspective théologique du concept de fraternité (Teologiczna perspektywa koncepcji braterstwa)*. Prelegentami tej sesji byli: Michel Dujarrier – *Αδελφότης et la théologie du Christ-Frère (Αδελφότης i teologia Chrystusa-Brata)* oraz Janet Soskice (University of Cambridge) – *Kidness and Fraternity (Dobroć i brater-*

stwo). Pierwszy z prelegentów zwrócił uwagę na pierwotne znaczenia słów *adelphotes* (miejsce zjednoczenia i życia razem w jednym celu) oraz *philadelphia* (miłość niesiona do brata i siostry) i wskazał, że zgodnie z nauczaniem Tertuliana to Kościół jest *fraternité en Dieu*. W drugim wystąpieniu profesor Cambridge zwróciła uwagę na znaczenie teologii ojcostwa Boga (*Fatherhood of God*) i macierzyństwa Chrystusa (*Motherhood of Christ*).

Z kolei druga z piątkowych sesji skupiła się wokół *Implications politique, sociales et environnementales (Implikacje polityczne, społeczne i środowiskowe)*. Głos w ramach sesji zabrali Dietmer Mieth (Westfälische Wilhelms-Universität Münster) – *Solidarity, Migration and Stability (Solidarność, migracje i stabilność)* oraz Jürgen Moltmann (Eberhard Karls Universität Tübingen) – *Ökologische Wende der Christliche Theologie und Christliche Spiritualität (Ekologiczna zmiana chrześcijańskiej teologii i chrześcijańskiej duchowości)*. Profesor z Münster rozwiął między innymi wspomnianą uprzednio wątpliwość powstałą w trakcie sesji wprowadzającej i stwierdził, iż solidarność wyraża sens braterstwa, a to, że czasami powszechny *usus* sprawia, że użycie terminów bywa nadużywane, to „wcale nie znaczy, że nadużycie znosi użycie” w czasach naszej kulturowej transformacji. Szczególnym gościem Kongresu był nader gorąco przyjęty współczesny teolog nadziei, dziewięćdziesięciodwuletni Jürgen Moltmann, który przypomniał o dokonującej się obecnie Green Reformation („zielonej reformacji”), gdyż coraz bardziej uświadamiamy sobie, że „Ziemia może żyć bez nas, ale my nie możemy żyć bez Ziemi” oraz że to wcale nie człowiek jest koroną stworzenia, ale że jest nią właśnie szabat jako dzień zachwyty nad stworzeniem. Dlatego smutne jest, że człowiek dzisiaj nie respektuje szabat jako swojego święta i nie respektuje nade wszystko szabat Ziemi. Ważne jest bowiem, aby dotykać Ziemi, gdyż „kto nie dotyka Ziemi, nie może osiągnąć nieba”.

Ostatnia sesja plenarna przypadała na sobotni poranek i skupiała się wokół tematu *Enjeux Humains – Éducatifs – Gender (Zagadnienie Człowieka – Wychowania – Gender)*. Swoje przedłożenia przedstawili Gusztáv Kovács (Pécsi Hittudományi Főiskola) – *Anthropological issues of Fraternity. Ethical and Theological Perspectives (Antropologiczne problemy braterstwa. Etyczna i teologiczna perspektywa)* oraz s. Teresa Forcades i Vila OSB (Universitat de Barcelona) – *From the battle of the sexes to gender fraternity (Od wojny płci do gender braterstwa)*. Z pewnością wiele dyskusji wywołał ostatni z wykładów kongresu, który bardzo mocno został osadzony przez katalońską benedyktynekę w teologii feministycznej i teo(ideo)logii *gedner*. Z pewnością jednak warto przywołać jedną myśl, która zdaje się zmieniać trochę perspektywę, ale na pewno jest potrzebna w dzisiejszej kulturze kryzysu ojcostwa: „kobieta jest tą, która daje życie, a mężczyzna jest tym, który to życie przyjmuje”.

Podczas gdy sesje planarne skupiały się wokół wspomnianych pięciu głównych tematów, to prace w małych grupach dawały możliwość dotknięcia zagadnienia braterstwa nie tylko na wszystkich polach teologii (Biblii, patrystyki, dogmatyki, eklezjologii, życia religijnego), ale także na jego relacji z polityką, życiem społecznym, ekonomią, dobroczynnością, ubóstwem, prawem, zdrowiem, geopolityką (migracją), środowiskiem, *gender*, rodziną, ekumenizmem, dialogiem międzyreligijnym, instytucjami, pracą etc. Sesje plenarne pozwalały odkryć *status quo* idei braterstwa, jego historyczną (biblijne źródła) i teologiczną perspektywę (patrystyczną i dogmatyczną), jego ekumeniczne i republikańskie konsekwencje (polityczna konieczność) oraz jego środowiskowe i ludzkie wyzwania.

Warto bowiem dodać, że wszystkie sesje plenarne były dopełniane poprzez ożywione dyskusje, bardzo liczne sesje panelowe oraz warsztaty (*La fraternité en politique / Braterstwo w polityce; Living fully: théologie et handicap / Żyć w pełni: teologia i niepełnosprawność; Fraternité comme valeur fondatrice de l'Europe: contribution théologique / Braterstwo jako fundacyjna wartość Europy: wkład teologiczny; Fraternité comme valeur*

fondatrice de l'Europe: du point de vue des institutions / Braterstwo jako fundacyjna wartość Europy: z punktu widzenia instytucji). W sumie w ramach kongresu wygłoszono 61 referatów (10 w ramach sesji plenarnych i 51 w ramach sesji paralelnych). Niestety w ramach tegorocznego kongresu nie można było usłyszeć głosu przedstawiciela teologii polskiej.

Oprócz wyteżonej pracy naukowej organizatorzy zadbali także o sferę duchową jej uczestników. Można było doświadczyć także szczególnego uroku Strasburga jako miasta uniwersyteckiego, miasta historii i bogatej tradycji. Pięknym przeżyciem duchowym w ramach kongresu była Eucharystia sprawowana pod przewodnictwem miejscowego abp. Luca Marie Daniela Ravela w imponującej i przepięknej katedrze w cieniu słynnego witraża *Notre-Damme de Strasbourg*, przedstawiającego Maryję „w koronie z gwiazd dwunastu”. Po Eucharystii została wręczona nagrody dla najlepszej książki teologicznej – Book Prize 2017. Laureatem został prof. Ulrich Engel OP za książkę *Politische Theologie „nach” der Postmoderne. Geistergespräche mit Derrida & Co.*, Matthias-Grünewald Verlag 2016, ss. 222, ISBN: 978-3-7867-3094-1.

W ramach kongresu ESTK przewidziano także spotkania sekcji narodowych oraz zebranie plenarne wszystkich zgromadzonych członków Stowarzyszenia. W spotkaniu sekcji polskiej udział wzięło 7 osób, które reprezentowały następujące środowiska naukowe: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (M. Wyrostkiewicz), Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (B. Chrudzimska), Uniwersytet Opolski (P. Morciniec, J. Podzielny, R. Porada), Uniwersytet Śląski w Katowicach (A. Skrzyż, W. Surmiak). Spotkanie Sekcji Polskiej ESKT na prośbę przewodniczącej dr hab. E. Osewskiej, która nie mogła przybyć na kongres, poprowadził wiceprzewodniczący ks. dr W. Surmiak. W ramach obrad omówiono następujące zagadnienia i podjęto następujące decyzje: 1. Przedstawiono faktyczny stan osobowy Sekcji; 2. Omówiono stan finansowy Sekcji i przypomniano, że roczna opłata członkowska wynosi 22 € oraz że – zgodnie z zaleceniem Kuratorium ESTK – brak opłaty przez kolejne dwa lata powoduje wszczęcie procedury wygaszania członkostwa; 3. Udzielono absolutorium ustępującemu zarządowi (7 głosów „za”; „0” przeciw, „0” wstrzymujących się); 4. Spotkanie zakończyło się wyborem nowego zarządu Sekcji Polskiej Stowarzyszenia, które stanowią obecnie: ks. dr Wojciech Surmiak z UŚ (przewodniczący i członek *Kuratorium*); dr hab. Michał Wyrostkiewicz z KUL (wiceprzewodniczący), oraz ks. dr Janusz Podzielny z UO (sekretarz).

Z kolei w ramach ogólnego zgromadzenia członków ESTK, które było ostatnim formalnym punktem sztrasburskiego kongresu, oprócz podsumowania prac Stowarzyszenia za lata 2015–2017, dokonano wyboru nowego zarządu. Przewodniczącą została dotychczasowa wiceprzewodnicząca prof. dr Marie Jo-Thiel ze Strasburga, a jej zastępcą został wybrany prof. dr Milos Lichner SJ z Bratysławy. To właśnie wiceprzewodniczący będzie odpowiedzialny za zorganizowanie kolejnego kongresu ESTK w 2019 r. Zarząd Stowarzyszenia uzupełniają trzej członkowie, będący przedstawicielami regionalnych sekcji, a są to: prof. Maureen Junker-Kenny (Dublin, Irlandia), prof. John Berry (Valletta, Malta) i Roman Zavijskyj (Lwów, Ukraina). W skład prezydium wchodzi także z urzędu: Dries Bosschaert (Leuven, Belgia) sekretarz generalny i Gerhard Kruip (Mainz, Niemcy) pełniący funkcję redaktora naczelnego czasopisma „ET Studies”.

Jako podsumowanie obrad chciałbym przytoczyć fragment encykliki Benedykta XVI *Caritas in veritate*: „Będąc darem, który wszyscy otrzymali, miłość w prawdzie stanowi siłę tworzącą wspólnotę, jednoczy ludzi ponad barierami i granicami. Wspólnota ludzi może być ustanowiona przez nas samych, ale nigdy o własnych siłach nie stanie się wspólnotą w pełni braterską ani nie wzniesie się ponad granice, czyli nie stanie się wspólnotą naprawdę uniwersalną: jedność rodzaju ludzkiego, komunii braterską ponad wszelkimi

podziałami rodzi powołanie przez słowo Boga-Miłości. Podejmując tę decydującą kwestię, musimy z jednej strony wyjaśnić, że logika daru nie wyklucza sprawiedliwości ani też jej nie zastępuje później i z zewnątrz, a z drugiej, że w rozwoju ekonomicznym, społecznym i politycznym, który chce być autentycznie ludzki, musi być uwzględniona *zasada darmowości* jako wyraz braterstwa” (nr 34).